

Lärdomar 10 år efter Piketty-hysterin

Timbro den 13 maj 2023

ESSÄ. För exakt 10 år sedan – den 13 maj 2014 – stod följande att läsa i Dagens Nyheter:

Den franske ekonomen Thomas Piketty, mannen bakom succéboken "Kapitalet i det 21:a århundradet" kommer till Visby under Almedalsveckan i sommar. Han har tackat ja till att delta i två seminarium, ett arrangerat av LO och ett av Socialdemokraterna.

Korrekt pluralform av seminarium är seminarier, men att detta blev fel är det minst anmärkningsvärda i sammanhanget. Mer intressant är att svensk arbetarrörelse detta år ville ha, och lyckades få, en internationellt känd nationalekonom till Almedalsveckan. Det är också intressant att detta blev en nyhet när det meddelades i maj. Det förmodligen mest intressanta är emellertid att ekonomen i fråga var (och är) superkänd för en enkel matematisk-teoretisk modell, vilket inte brukar imponera i vänsterkretsar.

Allt detta har naturligtvis en enkel förklaring: Pikettys teoretiska modell visar att under vissa specifika antaganden kommer förmögenhetsojämlikheten att öka för evigt. Dessutom har Piketty tillsammans med olika forskarkollegor tagit fram långa tidsserier med data över inkomst- och förmögenhetsojämlikhet. Dessa visar att den procent som har högst inkomster, ökar sin andel av de totala inkomsterna i de flesta länder som forskarna har studerat.

Teorin först. Pikettys modell är en så kallad leksaksmodell – en *toy-model* som nationalekonomer brukar säga. En sådan modell är avsedd att fungera som tankeexperiment, och kan fylla många syften: Den kan hjälpa till att fokusera tankarna och att undersöka vad som skulle hända om vissa tendenser dras till sin spets. Enkla modeller kan också vara användbara när svåra frågor ska analyseras, genom att modellen utgör en begriplig bas till vilken komplicerande faktorer kan adderas en i taget. Verkligheten är alltid enormt mycket krångligare än en sådan enkel modell, och modellens avskalade enkelhet är just därför dess styrka.

Däremot är det inte att rekommendera att försöka förklara världen, göra framtidsprognoser och skapa policyrekommendationer utifrån en enda leksaksmodell. Före Piketty hände det ofta att vänstern (med rätta!) kritiserade nationalekonomer som tvärsäkert uttalade sig om samhälle och politik på basis av enkla matematiska modeller. Men 2014 var det nya heta inom arbetarrörelsen och vänstern i stället att omfamna en sådan teoretisk, matematisk modell och dess skapares utsagor om samhälle och politik som breddes ut i tegelstenen *Capital in the Twenty-First Century* (först utgiven på franska 2013 och därefter översatt till 40 olika språk). Det fanns naturligtvis många förklaringar till denna förändring, däribland att modellen denna gång sades visa att kapitalismen skapar ständigt ökande ojämlikhet i förmögenheter, och ekonomen i fråga stod själv tydligt till vänster politiskt.

Tyvärr var många nationalekonomer lite långsamma – och möjligen överdrivet hovsamma mot Piketty – när det gällde att peka ut modellens begränsningar och dess felanvändning i debatten. Så sent som i januari i år publicerades en ny forskningsartikel (i toptidskriften *Econometrica*!) som visar

att om entreprenörskap beaktas (vilket Pikettys modell inte gör) är det låga räntor, inte höga, som skapar en ojämlig förmögenhetsfördelning.

Nog om teorin. Pikettys stora genomslag berodde också på ett omfattande empiriskt arbete för att kvantitativt beskriva hur olika mått på ojämlighet har utvecklats över tid. Merparten av denna forskning har Thomas Piketty publicerat tillsammans med Gabriel Zucman och Emmanuel Saez i olika konstellationer. Särskilt uppmärksammas och omdebatterad har utvecklingen i USA varit, dels för att USA är stort och mäktigt, dels för att ojämligheten tycks ha ökat extra mycket där.

Numera finns det ännu ett skäl: De data som Piketty, Saez och Zucman har stött sig på för att visa att den rikaste procentens andel i USA har ökat kraftigt i flera decennier, tycks vara skakiga.

För den som följer forskningsfältet är det ingen nyhet att dessa data har ifrågasatts. Men debatten hettade till rejält i höstas när *Journal of Political Economy* accepterade en artikel av Gerald Auten och David Splinter som systematiskt går igenom de metodval som forskare måste göra när långa tidsserier med toppinkomstandelar ska beräknas. Piketty, Saez och Zucman har gjort metodval som nästan genomgående förstärker ökningen av toppinkomsttagarnas andel (Johan Norberg har sammanfattat delar av metoddiskussionen här).

Det har länge varit ett stiliserat faktum att USA är sämst i klassen bland rika demokratier när det gäller att låta hela befolkningen få del av den ekonomiska tillväxten. Bilden att tillväxten i USA nästan uteslutande har gynnat de rika medan den breda medelklassens inkomster har stagnerat, har spridits av många inflytelserika ekonomer, däribland ekonomipristagarna Joseph Stiglitz och Paul Krugman. Jag har själv återgett den många gånger, eftersom den tycktes ha stöd i data.

Men som svensk är det lätt att tro att USA:s inkomstfördelningsstatistik är lika pålitlig som den svenska. Så är inte fallet. I Sverige finns registerdata att tillgå, som går långt tillbaka i tiden. SCB redovisar olika mått på inkomstspridningen och alla kan se hur den har utvecklats med eller utan kapitalinkomster, före eller efter skatter och transfereringar.

I USA fick forskare länge nöja sig med urval och enkätstudier, medan den senaste forskningen har gjort framsteg genom att använda sig av nationalräkenskaper och skatteregister. Likväl måste forskare fortfarande anta och gissa om stora delar av den amerikanska ekonomin, och utvecklingen av inkomstjämligheten varierar rejält beroende på vilka antaganden som görs.

Det är inte helt enkelt att lära sig av den diskussion som pågår. För de flesta är det orimligt tidskrävande att sätta sig in i USA:s skattesystem och nationalräkenskaper. Men det finns andra sätt att dra lärdom – och andra lärdomar att dra. Här är fyra exempel.

1. Vänstern pre-Piketty hade rätt: Generaliserande utifrån en enda teoretisk modell ger dålig förståelse av världen

Intressant nog har detta visat sig med önskvärd tydlighet under det decennium som gått sedan Piketty besökte Almedalen. I Pikettys modell ökar förmögenhetskoncentrationen om kapitalräntan är högre än den ekonomiska tillväxten ($r > g$ som det brukar skrivas). Den som har följt debatten om räntor och toppinkomster det senaste decenniet vet emellertid att vi levt i en annan värld, där låga och stundom negativa räntor har bidragit till stora prisuppgångar på fastigheter och aktier med ökade toppinkomster som följd. Använd gärna teoretiska modeller för att göra världen begriplig – men undvik att generalisera på basis av en enstaka modell.

2. När sakfrågan är komplicerad är det ofta informativt att studera hur olika sidor betar sig i debatten

Piketty har avfärdat kritiken mot honom som ojämlikhetsförnekande ("inequality denial"). Det gör att kritikerna för många låter lika tokiga som så kallade klimatförnekare. Saez har påpekat att deras forskning är flerfaldigt prisbelönt ("We've been showered with prizes" var den inte helt ödmjuka formuleringen). Den som är säker och intellektuellt hederlig i sakfrågan behöver i regel inte ta till argument som dessa.

3. Vårda och utveckla tillgången till svenska registerdata

Svenska registerdata är en styrka, både för samhällsdebatten och för forskningen. Vi diskuterar fördelningsfrågor och fördelningspolitik intensivt i Sverige, vi diskuterar vilka mått som är mest adekvata och hur de ska tolkas. Men när det gäller rent deskriptiva frågor kring hur olika mått har utvecklats finns det i regel ett facit att tillgå i form av svenska registerdata. Få säger emot när SCB har beräknat Gini-koefficienten med tre decimaler både med och utan kapitalinkomster inkluderade.

Sverige borde utveckla denna styrka genom att göra det lättare för fler att få svar baserade på registerdata. Vad är genomsnittlig disponibel årsinkomst för 19-åringar i Sverige och hur mycket av detta utgörs av bostadsbidrag? Se där, ett exempel på vad en journalist, en forskare, en fastighetsägare eller en 19-åring kan tänkas vilja veta. Tyvärr går trenden just nu åt motsatt håll: Skärpta krav på etikprövningar, strikta tolkningar av GDPR och hög arbetsbelastning på SCB gör att Sverige håller på att slarva bort den styrka som våra registerdata är.

4. Ekonomijournalister måste utbildas i ekonomi

Alltför ofta tycks journalistik gå ut på att hitta två experter som tycker olika i en sakfråga och sedan låta det hetta till i studion. När det som diskuteras är krångligt är denna typ av journalistik otillfredsställande. Ofta gör den sannolikt tittarna/lyssnarna mer förvirrade och mer uppgivna. En journalist bör sätta sig in i sakfrågan för att sedan i neutrala ordalag förklara för oss andra vad experterna är oeniga om. Den som främst är ute efter att se experter munhuggas och kasta invektiv på varandra kan numera få sitt lystmäte utan att behöva betala något alls.

Andreas Bergh